

ZESZYTY DO DEBAT HISTORYCZNYCH

Niepodległość czy socjalizm?

PIOTR ABRYCZEŃSKI

ZESZYTY DO DEBAT HISTORYCZNYCH

Niepodległość czy socjalizm?

PIOTR ABRYSZEŃSKI

Warszawa 2018

1. Okładka książki „Znaczenie związków zawodowych” z 1907 r.

WSTĘP

Kłęska powstania styczniowego na długie lata przytłumiła myśli o zbrojnym oporze przeciwko zaborcom. Dziesiątki tysięcy osób zesłano na Syberię, przeprowadzono konfiskaty majątków, działalność społeczno-polityczna i kulturalna Polaków została praktycznie zakazana. Zaczęto więc poszukiwać nowych dróg aktywności i sposobów organizacji.

Pierwszą odpowiedzią były postawy ugodowe konserwatystów wobec carskiej Rosji. Ich głównym celem stało się zabezpieczenie interesu polskiego ziemiaństwa, które najbardziej ucierpiało w wyniku represji popowstaniowych. Konserwatyści próbowali na drodze pokojowej doprowadzić do poszerzenia zakresu autonomii Polaków poprzez zapewnienie im możliwości rozwoju kulturalnego i gospodarczego. Z sukcesem zabiegali o powołanie polskich instytucji, jak Szkoła Handlowa Leopolda Kronenberga w Warszawie (1875), a także o usunięcie ze stanowiska antypolskiego generał-gubernatora warszawskiego Iosifa Hurki (1894). W 1898 r., w setną rocznicę urodzin Adama Mickiewicza, za zgodą cara odsłonięto w Warszawie pomnik wieszczka. Konserwatyści starali się również o złagodzenie rusyfikacji i cenzury. Wierzyli, że lojalność wobec caratu w dalszej perspektywie przyczyni się do uzyskania szerokiej autonomii dla Królestwa Polskiego. Ale pojednawcze gesty wobec Polaków wcale nie oznaczały, że Rosjanie zamierzali traktować ich jak równego sobie partnera. Wśród mieszczan i inteligencji zrodził się prąd umysłowy zwany pozytywizmem warszawskim. Jej przedstawicielami byli m.in. Aleksander Świętochowski¹ i Bolesław Prus². Krytykowali oni nieodpowiedzialne – ich zdaniem – ruchy insurekcyjne, jak również pasywną postawę szlachty, akcentując potrzebę wsparcia nauki oraz unowocześnienia gospodarki. Koncentrowali się wokół haseł pracy organicznej i pracy u podstaw oraz zgodnego współdziałania wszystkich warstw społecznych. Pozytywizm

¹ Aleksander Świętochowski (1849–1938) – pisarz, publicysta i działacz społeczny. Był jednym z ideologów polskiego pozytywizmu. W okresie międzywojennym w opozycji do sanacji.

² Bolesław Prus (1847–1912) – pisarz i publicysta pozytywistyczny. Jako nastolatek wziął udział w powstaniu styczniowym, w późniejszych latach stał się propagatorem idei pracy u podstaw. Autor m.in. powieści „Lalka” i „Faraon”.

warszawski jako idea zaczął podupadać w latach osiemdziesiątych XIX wieku, czego główną przyczyną była niska skuteczność podejmowanych działań.

Jednakże każde uderzenie zaborcy w polskie instytucje i organizacje traktowano jako atak na polskość w ogóle. Walka z nią odnosiła skutek przeciwny do zamierzonego.

W tym czasie do głosu zaczęło dochodzić nowe, dużo bardziej radykalne pokolenie, które śmieiej krytykowało istniejące stosunki społeczne, a jego działalność rozwijała się na niwie konspiracyjnej. Powstały wówczas nurty socjalistyczne i powstańcze, poszukujące poparcia wśród robotników i chłopów. Fascynowano się pismami socjalistów i anarchistów wzywających do czynu i odrzucających stary porządek świata, na podatny grunt trafiały koncepcje Karola Marksa³ i Fryderyka Engelsa⁴, Pierre-Josepha Proudhona⁵ czy Michaiła Bakunina⁶.

W 1882 r. została utworzona w Warszawie Socjalno-Rewolucyjna Partia „Proletariat”, zwana i Proletariatem lub Wielkim Proletariatem, której liderem był Ludwik Waryński⁷. Członkowie tego ruchu zamierzali na gruncie polskim zaszczepić pomysł rewolucji socjalistycznej i ideę walki klas. Miało się to odbyć przy pomocy strajków i terroru skierowanego przeciwko caratowi. Proletariatczycy zdecydowanie sprzeciwiali się jednak dążeniom niepodległościowym i szermowali hasłami internacjonalizmu, twierdząc, że każda forma państwowości jest narzędziem opresji klasowej. Kilka lat po upadku tego ruchu, w 1889 r. powołano do życia II Proletariat (dla odróżnienia zwany Małym Proletariatem), który kontynuował politykę terroru politycznego i ekonomicznego wymierzonego w urzędników i instytucje carskie.

Między innymi z tego nurtu wywodzili się członkowie powołanej w Paryżu w 1892 r. Polskiej Partii Socjalistycznej. Utworzyli ją delegaci czterech organizacji socjalistycznych. PPS akcentował także sprawę odzyskania niepodległości. Nowa, odrodzona i demokratyczna Polska miała gwarantować robotnikom bezpieczeństwo socjalne, poszanowanie praw wszystkich obywateli, stać na straży praw pracowników (ilustr. 1) oraz wolności sumienia. Dopiero po uzyskaniu suwerenności ustrój Rzeczypospolitej miał zbliżyć się do socjalizmu. Na czele PPS stanęli m.in.

3 Karol Marks (1818–1883) – niemiecki filozof i socjolog, współtwórca socjalizmu naukowego, twórca marksizmu, pierwszy przewodniczący i Międzynarodówki.

4 Fryderyk Engels (1820–1895) – niemiecki filozof i socjolog, wieloletni współpracownik Marksa.

5 Pierre-Joseph Proudhon (1809–1865) – francuski ekonomista i działacz polityczny, twórca anarchizmu.

6 Michaił Bakunin (1814–1876) – rosyjski filozof i rewolucjonista, zwolennik panslawizmu. Jeden z twórców anarchizmu.

7 Ludwik Waryński (1856–1889) – działacz polityczny, ideolog lewicy, założyciel pierwszej polskiej partii socjalistycznej Proletariat.

2. Delegaci PPS na kongres Drugiej Międzynarodówki w 1896 roku.

Józef Piłsudski, Stanisław Wojciechowski⁸ i Aleksander Sulikiewicz⁹ (ilustr. 2). Część działaczy socjalistycznych, sprzeciwiających się dążeniom niepodległościowym, doprowadziła w 1893 r. do rozłamu. Doszło wówczas do wydzielenia się Socjaldemokracji Królestwa Polskiego (od 1900 r. pod nazwą Socjaldemokracji Królestwa Polskiego i Litwy), której celem było utworzenie rosyjskiej republiki demokratycznej. Wśród przywódców tej partii znaleźli się m.in. Róża Luksemburg¹⁰, Julian Marchlewski¹¹, a później Feliks Dzierżyński¹² i Adolf Warski¹³. W wyniku konfliktu między Piłsudskim a Luksemburg drogi obu partii ostatecznie rozeszły się. Odmienne poglądy reprezentował nurt obozu narodowego. W 1887 r. z inicjatywy Zygmunta Miłkowskiego¹⁴ grupa dawnych uczestników powstania styczniowego powołała w Szwajcarii Ligę Polską. Organizacja ta została

8 Stanisław Wojciechowski (1869–1953) – działacz spółdzielczy, współzałożyciel PPS. W latach 1922–1926 prezydent RP, po zamachu majowym wykładowca akademicki.

9 Aleksander Sulikiewicz (1867–1916) – działacz socjalistyczny i niepodległościowy, współzałożyciel PPS, jeden z organizatorów podziemnego drukarstwa i kanału przerzutu druków z Zachodu.

10 Róża Luksemburg (1871–1919) – działaczka socjaldemokratyczna. Przeciwniczka polskich dążeń niepodległościowych. Współzałożycielka m.in. Komunistycznej Partii Niemiec w 1918 r.

11 Julian Marchlewski (1866–1925) – działacz robotniczy i komunistyczny, wydawca i publicysta. W 1920 r. przewodniczący Tymczasowego Komitetu Rewolucyjnego Polski, twórcy politycznego, którego celem było przejęcie władzy na terenach zajmowanych przez Armię Czerwoną podczas wojny polsko-bolszewickiej.

12 Feliks Dzierżyński (1877–1926) – działacz rewolucyjny i sowiecki dygnitarz. Jeden z twórców aparatu terroru w Sowieckiej Rosji i przewodniczący Czeka – tajnej policji.

13 Adolf Warski (1868–1937) – działacz robotniczy i komunistyczny, współzałożyciel Komunistycznej Partii Polski w 1918 r.

14 Zygmunt Miłkowski (1824–1915) pseud. Teodor Tomasz Jeż – pisarz, publicysta i działacz niepodległościowy, autor wielu powieści. Uczestnik m.in. powstania węgierskiego w czasie Wiosny Ludów i powstania styczniowego.

3. Rosyjska karykatura z 1907 r., przedstawiająca członków polskiego koła w Dumie Państwowej. Z lewej Roman Dmowski.

4. Pocztówka „Strejk powszechny we Lwowie dnia 28. listopada 1905: zgromadzenie przed teatrem miejskim”

przekształcona w 1893 r. w Ligę Narodową kierowaną z konspiracji przez Romana Dmowskiego, a także m.in. przez Zygmunta Balickiego¹⁵ i Jana Ludwika Popławskiego¹⁶. Działała ona w trzech zaborach. Głównym celem Ligi było dążenie do stworzenia państwa polskiego jednolitego pod względem etnicznym. Odzyskanie niepodległości traktowała jednak jako proces długofalowy, rozłożony w czasie. W przeciwieństwie do socjalistów, ruch narodowy odrzucał koncepcję walki klas. Jego przywódcy proponowali trzecią drogę, która sytuowała się między wizją konspiracyjnych spisków a pozytywizmem. Środkiem do osiągnięcia celu nadrzędnego miał być zarówno bojkot instytucji zaborczych, jak i rozwój struktur narodowych, w tym – zakładanie organizacji i stowarzyszeń, wydawanie czasopism, a także poparcie dla rodzimej przedsiębiorczości. Zorganizowano m.in. obchody setnej rocznicy Konstytucji Trzeciego Maja oraz setnej rocznicy insurekcji kościuszkowskiej (tzw. kilińszczyzna), chcąc podkreślić w ten sposób potrzebę kultywowania polskich zwycięstw, a nie porażek. Nurt promowany przez Ligę rozwinął się w nacjonalizm, charakterystyczny zresztą dla tendencji ogólnoeuropejskich. Wszystkie kwestie społeczne miały być podporządkowane interesowi narodu. W 1897 r. działacze Ligi Narodowej utworzyli Stronnictwo Narodowo-Demokratyczne (zamiennie: Stronnictwo Demokratyczno-Narodowe), zwane popularnie endecją (ilustr. 3).

Pod koniec XIX wieku wzmożło się zainteresowanie koncepcjami zarówno socjalistów, jak i narodowców. Tworzono konspiracyjne kursy języka polskiego i historii Polski, organizowano koła samokształceniowe i przerzucano na ziemie polskie zakazaną literaturę.

Obok wspomnianych nurtów zrodził się także ruch ludowy, będący pod wpływem endecji. W przeciwieństwie do nich – silniej akcentował potrzebę rozwiązania problemów wsi i równouprawnienia chłopów w życiu społeczno-politycznym kraju. Z inicjatywy Karola Lewakowskiego¹⁷ i Jakuba Bojki¹⁸ w 1895 r. powstało Stronnictwo Ludowe (od 1903 r. jako Polskie Stronnictwo Ludowe). Na początku XX wieku zyskało ono pewne znaczenie na wsi.

Ważnym sprawdzianem stała się rewolucja 1905 r. (ilustr. 4). Wybuch

15 Zygmunt Balicki (1858–1916) – socjolog i publicysta polityczny, jeden z przywódców i głównych ideologów ruchu narodowo-demokratycznego, w 1887 r. założyciel Związku Młodzieży Polskiej „Zet”.

16 Jan Ludwik Popławski (1854–1908) – publicysta i działacz narodowy, jeden z ideologów ruchu narodowo-demokratycznego. Orędownik edukacji patriotycznej skierowanej do chłopów w zaborze rosyjskim.

17 Karol Lewakowski (1836–1912) – prawnik, współtwórca ruchu ludowego, uczestnik powstania styczniowego. Współzałożyciel i pierwszy prezes Stronnictwa Ludowego (od 1895 r.)

18 Jakub Bojko (1857–1943) – działacz ruchu ludowego i publicysta polityczny. W latach 1914–1918 prezes Polskiego Stronnictwa Ludowego „Piast”. Po odzyskaniu niepodległości aktywny uczestnik życia politycznego.

społeczny przyspieszyła przegrana Rosji w wojnie z Japonią. Na początku 1905 r. wzmogła się fala niezadowolenia na terenie Rosji, która doprowadziła do stutysięcznej, pokojowej manifestacji w Petersburgu. Została ona brutalnie spacyfikowana przez wojska carskie. Dzień 9/22 stycznia przeszedł do historii jako „krwawa niedziela”. Nastroje antycarskie rozprzestrzeniły się na ziemiach polskie.

Na wieść o wydarzeniach w stolicy Rosji wybuchały spontaniczne strajki w ośrodkach przemysłowych Królestwa Polskiego. PPS jeszcze w maju 1904 r. powołał Organizację Bojową, której jednym z celów było wywołanie wielonarodowego powstania przeciwko władzy carskiej. Organizowano liczne zamachy wymierzone w urzędników carskich, zaś rosyjski aparat państwowy, chcąc odwrócić uwagę od strajków, inspirował i wywoływał pogromy Żydów. Endecja sprzeciwiła się strajkom, a dostrzegając w nich widmo katastrofy sprawy polskiej, dążyła do ograniczenia wpływów socjalistów w kierownictwie ruchu rewolucyjnego. Doprowadziło to do krwawych starć między powołanym przez endecję Narodowym Związkiem Robotniczym a Organizacją Spiskowo-Bojową utworzoną przez PPS.

Rewolucja 1905 r. stała się ważnym sprawdzianem dla ukształtowanych już polskich ruchów społecznych. Pogłębiła podziały między stronnictwami, uwypuklając wzajemne różnice. Niezależnie od tego wzmocniła dążenia narodowyzwoleńcze i doprowadziła do powstania szeregu polskich instytucji, rozwoju szkolnictwa, ruchu spółdzielczego czy zezwolenia na nauczanie języka polskiego w szkołach i jego obecność w urzędach. W XIX i XX wieku na europejskiej scenie politycznej pojawiło się wiele ruchów oraz partii głoszących całe spektrum haseł i poglądów, często wzajemnie się wykluczających. Także polskie społeczeństwo wykazywało na tym polu duże zaangażowanie. Pomimo wielu różnic i wzajemnej niechęci, różne środowiska polityczne nie traciły z pola widzenia najważniejszego celu, jakim było odzyskanie suwerenności przez Polskę.

Także i dziś należy pamiętać o tym, że niepodległość jest wartością, której należy bronić i z której należy być dumnym, niezależnie od obranych opcji politycznych czy społecznych.

DEBATY

Ta izba uważa, że PPS wniósł największe zasługi w odzyskaniu przez Polskę niepodległości

ARGUMENTY ZA

1. PPS był partią masową.

Aktywne działanie w czasie rewolucji 1905 r. przyczyniło się do tego, że PPS dysponował znaczącą liczbą 55 tys. członków. Zaktywizował tym samym różne grupy społeczne. Systematycznie wzrastał nakład „Robotnika” redagowanego przez Józefa Piłsudskiego, najważniejszego pisma tej partii (drukowanego nielegalnie). Pierwszy numer z 1894 r. osiągnął nakład 1,2 tys. egzemplarzy, a w okresie rewolucji – przekraczał 40 tys. Należy pamiętać, że przeczytaną gazetę przekazywano wielokrotnie z rąk do rąk. Dzięki działalności PPS zdołano rozbudzić poczucie narodowej tożsamości wśród robotników.

2. Organizacja Bojowa była załącznikiem armii.

Organizacja Bojowa PPS wykazała się dużą aktywnością już w czasie rewolucji 1905 r. Trzy lata później (1908 r.) we Lwowie działacze Organizacji Bojowej założyli Związek Walki Czynnej, ponadpartyjną formację wojskową. Związek organizował tajne szkoły wojskowe, współtworzył młodzieżowe organizacje strzeleckie. Doświadczenie Związku wykorzystał Józef Piłsudski, gdy w 1914 r. powstawała 1 Brygada Legionów Polskich i Polska Organizacja Wojskowa. Wielu późniejszych oficerów rozpoczynało swoje kariery bądź zbierało doświadczenie w tych formacjach zbrojnych.

3. Przywódcy PPS byli najważniejszymi działaczami niepodległościowymi.

Działacze PPS wykazywali aktywność na wielu polach. Organizowali pracę konspiracyjną, kształceniową, drukarską, podejmowali akcje zbrojne i współtworzyli organizacje o charakterze militarnym. Wielu z nich włączyło się w działalność społeczno-polityczną po odzyskaniu niepodległości, piastując najwyższe stanowiska państwowe.

4. PPS zwrócił uwagę opinii międzynarodowej na sprawę polską.

PPS tworzył organizacje o charakterze wojskowym, których członkowie byli aktywni podczas konfliktów zbrojnych. Udział Legionów Polskich w działaniach bojowych podczas pierwszej wojny światowej zwrócił uwagę na sprawę polską, był wyrazem walki o niepodległe państwo. Stanowił również swoistą kartę przetargową w relacjach z państwami centralnymi. Polacy walczyli w Wielkiej Wojnie nie tylko jako żołnierze obcych mocarstw, ale w symboliczny sposób jako wojsko polskie.

ARGUMENTY PRZECIWIW

1. Uświadomienie szerokich mas było efektem pracy endecji i ludowców.

Dzięki zaangażowaniu endecji oraz ludowców zakładano liczne biblioteki na prowincji, sprowadzano literaturę w języku polskim (w tym dzieła najwybitniejszych pisarzy i poetów), dzięki czemu uczono polskiej historii i kultury chłopów i robotników. Tego typu działalność była dla PPS drugoplanowa.

2. Zbytne skupienie na programie socjalnym odciągało od sprawy niepodległościowej.

Endecja odwoływała się do haseł pozytywistycznych, akcentowała potrzebę wsparcia polskiej przedsiębiorczości. Jej działacze podkreślali nadrzędność polskiego interesu narodowego nad interesami klasowymi, dzięki czemu przyczynili się do ożywienia polskich inicjatyw na terenie Prus. Zarówno w Wielkopolsce, jak i na Śląsku endecja cieszyła się dużym poparciem, co przełożyło się na głosy w wyborach już po odzyskaniu niepodległości.

3. PPS dużą część energii tracił na spory wewnętrzne na lewicy.

W łonie obozu socjalistycznego dochodziło do licznych podziałów. Pierwszym istotnym było wyłonienie się PPS pod koniec XIX wieku, ale już w 1906 r., w czasie rewolucji doszło do kolejnego rozpadu: na „starych”, kierowanych przez Piłsudskiego i „młodych”, domagających się obalenia caratu we współpracy ze społeczeństwem rosyjskim. Pierwsi, reprezentujący nurt niepodległościowy, powołali PPS-Frakcję Rewolucyjną, drudzy PPS-Lewicę. Po stronie

Piłsudskiego i jego zwolenników opowiedziała się mniej niż połowa z blisko 50 tys. członków całego PPS.

4. To działania Komitetu Narodowego Polskiego¹⁹ doprowadziły do uznania Polski na arenie międzynarodowej.

Od 1917 r. działał w Paryżu Komitet Narodowy Polski. Jeszcze w tym samym roku został uznany przez rządy Francji, Wielkiej Brytanii, Włoch i USA za reprezentanta narodu polskiego na arenie międzynarodowej. Posiadał przedstawicielstwa w kilku najważniejszych państwach. KNP współtworzył Armię Polską we Francji pod dowództwem gen. Józefa Hallera²⁰. Pozycja Komitetu sprawiła, że jego członkowie stanowili zasadniczą część oficjalnej polskiej delegacji na konferencję w Paryżu (1919–1920), która decydowała o kształcie powojennej Europy, mimo obecności w niej również rządu warszawskiego.

Ta izba uważa, że wydarzenia z lat 1905-1907 były raczej powstaniem niż rewolucją

ARGUMENTY ZA

1. Narodowy charakter walk – Polacy przeciw Rosjanom.

Początkowo ruch ten był wyrazem protestów przeciwko władzy carskiej. Stopniowo jednak zaczęto wysuwać hasła niepodległościowe. W czasie strajków wielokrotnie odwoływano się do legendy powstania styczniowego jako narodowyzwoleńczego wystąpienia przeciwko uciskowi rosyjskiemu. Rewolucja pomogła też ukształtować nowoczesną kulturę polityczną, dzięki której można było podjąć trud odbudowy Polski kilkanaście lat później.

¹⁹ Komitet Narodowy Polski w Paryżu – organizacja polityczna działająca w latach 1917–1919, złożona w dużej mierze z działaczy endecji. Jej celem była odbudowa niepodległości Polski w oparciu o państwa ententy. Wśród członków KNP byli m.in. Roman Dmowski, Ignacy Jan Paderewski, Erazm Piltz i Maurycy Zamoyski.

²⁰ Józef Haller (1873–1960) – generał broni Wojska Polskiego, działacz polityczny i spódzielczy, ostatni dowódca Armii Polskiej we Francji. Po drugiej wojnie światowej na emigracji.

2. Niepodległościowe dążenia PPS-u.

Pod koniec XIX wieku doszło ostatecznie do oddzielenia nurtu narodowowyzwoleńczego i internacjonalistycznego w obozie socjalistycznym. PPS łączył sprzeciw wobec caratu z koncepcjami niepodległościowymi. Wyrazem niepodległościowych aspiracji PPS był rozłam, jaki dokonał się w 1906 r., gdy powstała PPS-Frakcja Rewolucyjna.

3. „Narodowowyzwoleńcze” postulaty, np. przywrócenie języka polskiego do szkół.

Jeszcze w 1905 r., pomimo represji, w części szkół wprowadzano nauczanie w języku polskim. Uczniowie zrywali ze swoich czapek rosyjskie godła, domagali się nauczania historii Polski. Postulowano także powołanie w Warszawie demokratycznego sejmiku ustawodawczego.

4. Próby wywołania ogólnorosyjskiego powstania we współpracy z Gruzinami, Łotyszami i rosyjskimi eserowcami.

W 1904 r. doszło do spotkania przedstawicieli PPS z rosyjską Partią Socjalistów-Rewolucjonistów (eserowców), a także członkami organizacji łotewskich i gruzińskich. Ich celem było wywołanie powstania przeciw władzy carskiej. Chcąc pozyskać fundusze na działalność i międzynarodowe wsparcie, w 1904 r. przedstawiciele PPS spotykali się także z Japończykami. Liczyli na powołanie legionów polskich w Japonii.

ARGUMENTY PRZECIW

1. „Klasowy” charakter walk - robotnicy przeciw pracodawcom, endeckie bojówki rozbijały strajki wraz z wojskiem rosyjskim.

Robotnicy w czasie strajków występowali przeciwko pracodawcom, widząc w nich czynnik wspierający reżim. Podnoszono hasła sprzeciwu wobec wyzysku i kapitalizmu, domagano się równości wszystkich obywateli – podważano w ten sposób istniejący porządek społeczny. Endecja oraz Kościół Katolicki dostrzegali w rewolucji niebezpieczeństwo rozlewu krwi i represji przeciwko społeczeństwu. Nie chcieli, by wystąpienia młodzieży w obronie języka łączono z protestami o charakterze ekonomicznym, gdyż niesło to ryzyko zainteresowania jej hasłami socjalistycznymi.

2. Społeczne dążenia i postulaty: podwyżki, respektowanie praw robotnika, ośmiogodzinny dzień roboczy, itd.

PPS oprócz haseł narodowych, które znajdowały ogólne poparcie, wysuwała postulaty o charakterze typowo socjalnym. Domagano się bezpłatnego i obowiązkowego szkolnictwa, wprowadzenia wolności dla zrzeszeń zawodowych i strajków, ośmiogodzinnego dnia pracy, ubezpieczeń na wypadek choroby, kalectwa i starości, a także ustanowienia płacy minimalnej. Postulowano również utworzenie inspektoratów fabrycznych wybieranych przez robotników oraz uregulowania serwitutów.

3. Ograniczony społecznie zasięg oddziaływania - nie objęła wszystkich warstw społecznych.

Rewolucja nie mogła odwoływać się do wszystkich warstw społecznych, ponieważ aktywizując robotników w pewnym zakresie antagonizowała ich z fabrykantami, szlachtą i Kościołem. W głoszonych hasłach podkreślano negatywną rolę tych środowisk jako przeciwnych postulatowi rewolucji. Wyrazem poparcia dla „klasowych” postulatów był wzrost liczby członków SDKPiL. Na terenie niektórych zakładów w akcji tłumienia strajków brały również udział bojówki endeckie.

4. Mobilizacja mas do udziału w życiu politycznym - organizowanie protestujących wokół interesów „klasowych”, a nie ogólnonarodowych.

Rewolucja znalazła poparcie przede wszystkim w uboższych warstwach społecznych - wśród robotników oraz części inteligencji (w tym studentów) i chłopów. Akcentowano przy tym głównie sytuację ekonomiczną tych grup, czym odwracano uwagę od polskiego interesu narodowego. O poparciu dla tych postulatów świadczy wzrost liczby członków SDKPiL i żydowskiego Bundu²¹, które jednak w 1906 r. stały się częścią Socjaldemokratycznej Partii Robotników Rosji.

²¹ Bund - żydowska partia lewicowa utworzona w 1897 r. w Wilnie. Do 1912 r. z przerwami była częścią Socjaldemokratycznej Partii Robotniczej Rosji. Postulowała laicyzację kultury żydowskiej i zapewnienie Żydom autonomii kulturalnej i narodowej.

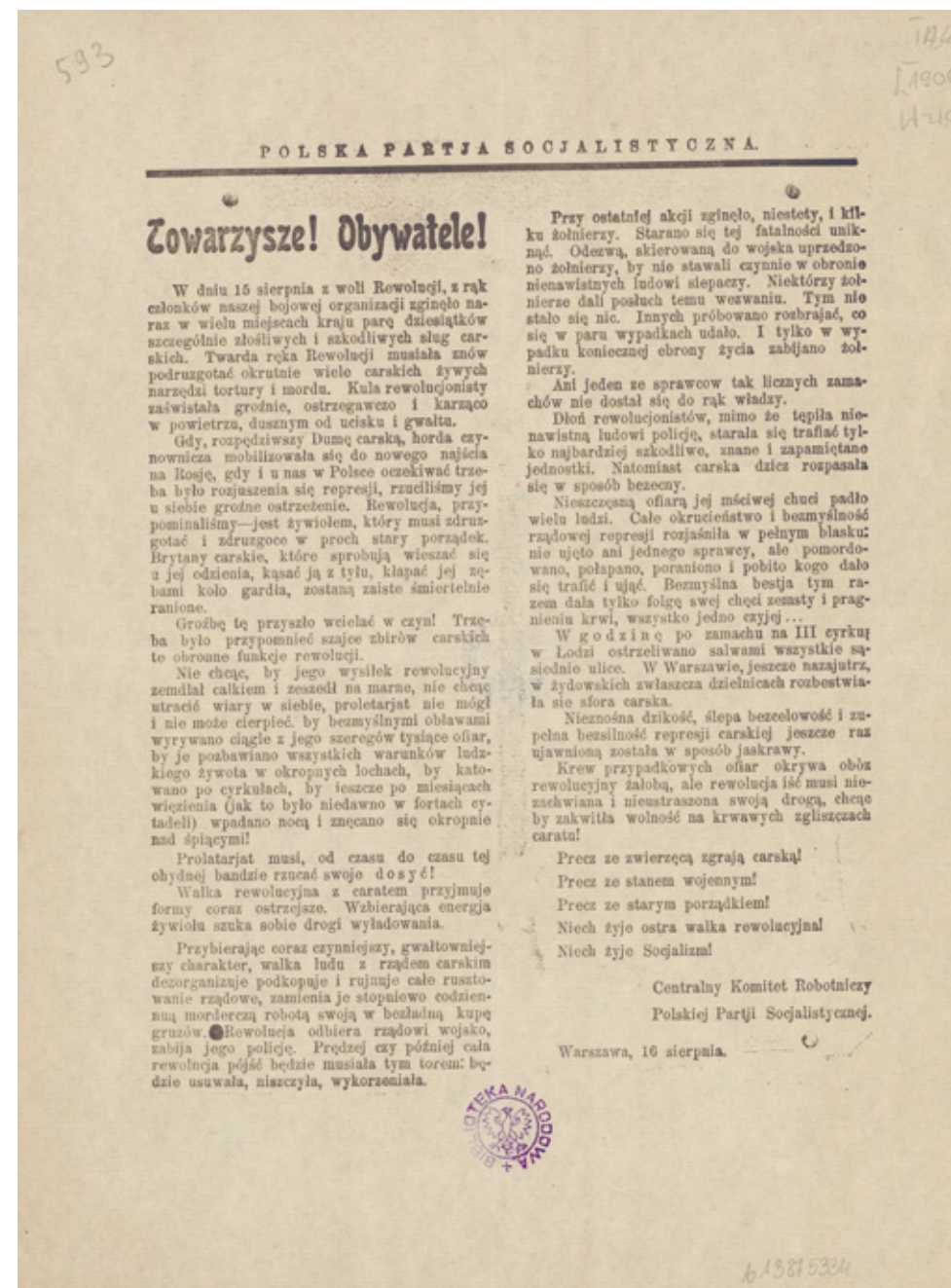
TEKSTY ŹRÓDŁOWE

Fragment broszury rocznicowej, autorstwa działacza socjalistycznego i historyka Adama Próchnika, wydanej z okazji rocznicy „krwawej środy”²². Autor podkreśla znaczenie ruchu socjalistycznego dla odzyskania niepodległości i polemizuje z przeciwnikami politycznymi.

Adam Próchnik w rocznicę akcji zbrojnych 15 sierpnia 1906 r.

„Wprawdzie Organizacja Bojowa PPS w okresie swego istnienia może poszczycić się nieraz donioślejszymi wynikami swoich wystąpień zbrojnych, ale «Krwawa Środa» w swej powadze i legendzie przerosła wszystko i stała się niejako symbolem, który w sobie zamknął wszystko, co dała z siebie Organizacja Bojowa PPS i cały ruch rewolucyjny pod wodzą PPS (ilustr. 5).

Tylko w tej skali należy rozpatrywać wypadki «Krwawej Środy», a wtedy osiągniemy istotną prawdę, tak nieodzowną dla poznania i zrozumienia tej wielkiej epoki, której na imię Rok 1905 i 1906. Tylko wtedy pojmemy istotę nienawiści burżuazji i szlachty do PPS, a nade wszystko do Bojowców, których okrzyczano mianem «bandytów». Zrozumiemy także obcość tej epoki dla wielu już współczesnych historyków i publicystów, których w ogóle nie interesuje, albo odstrasza i razi swoim mocno partyjnym i klasowym zacięciem. Toteż mają wiele kłopotu czy i jak umieścić w nauce o Polsce wiadomości o ruchu socjalistycznym, który wysuwając wprawdzie hasło Niepodległości, walczył jednocześnie zbyt zajadle o bardzo «poziome» sprawy – jak o skrócony czas pracy, lepsze zarobki, samorząd fabryczny i prawo do ziemi dla chłopów. Zabawnym jest, jak ci uczeni wprost kładą na wagę Niepodległość i Socjalizm, by się przekonać czego było więcej w działalności PPS i proletariatu: Niepodległości – czy Socjalizmu. W zależności od tej iście kupieckiej oceny szacują poszczególne epizody walki rewolucyjnej. Jeszcze inni przypominają prawdziwych linoskoków. Dla tych r. 1905 i 1906 jako wielki ruch o olbrzymich następstwach dla Polski w ogóle nie istnieje. Toteż jak akrobaci przeskakują

5. Odezwa Centralnego Komitetu Robotniczego PPS z 16 sierpnia 1906 r. na temat „krwawej środy”

²² Określenie skoordynowanej akcji przeprowadzonej 15 sierpnia 1906 r. przez Organizację Bojową PPS na terenie Królestwa Polskiego. Dokonano wówczas zamachów na funkcjonariuszy rosyjskich w kilkunastu miastach.

jednym susem od r. 1863 – do r. 1914. [...]

Więc nie było Wielkiego «Proletariatu»²³, ani 4-ch szubienic 1886 r.²⁴, ani długiego okresu walki PPS z caratem, z setkami szubienic? Ten tupet i fałszerstwo pisarzy historycznych spod ciemnej gwiazdy nie zaciemni prawdy dziejowej, iż był kiedyś okres – nawet niedawno temu, kiedy to burżuazja polska i szlachta pod wodzą też „narodowców” spod znaku N.-Decji za cenę przywilejów klasowych wyparła się Polski i jej Niepodległości. Nie zagłuszy odgłosów bohaterskiej walki, toczonej jedynie przez klasę pracującą pod sztandarem Niepodległości i Socjalizmu, jak nie zagłuszy okrzyków Okrzeji²⁵, Barona²⁶, Mireckiego²⁷ i innych, rzuconych w największej ekstazie nigdzie niespotykanego bohaterstwa – wprost spod szubienicy okrzyków: – Precz z caratem! Niech żyje Niepodległa Polska! Niech żyje rewolucja!”

— Adam Próchnik, *W trzydziestą rocznicę „Krwawej Środy”*, Warszawa 1936, s. 3–4.

Fragment jednego z ważniejszych tekstów programowych endecji. Podkreśla znaczenie równouprawnienia całego społeczeństwa, które przyczyni się do jego aktywizacji, a także zachęci do wzięcia udziału w życiu publicznym i narodowym.

Wystąpienie programowe Jana Ludwika Popławskiego

„Przez lud rozumiemy wszystkie te warstwy społeczeństwa, które dotychczas skutkiem upośledzenia kulturalnego były usunięte od świadomego udziału w życiu narodowym i pozbawione wpływu na poprawianie swego bytu materialnego i duchowego, pozbawione zdolności do samostnej obrony swych interesów. [...] nazwa «lud» w naszym pojmowaniu

23 Właśc. Socjalno-Rewolucyjna Partia „Proletariat” – organizacja o charakterze socjalistycznym, rewolucyjnym, odwołująca się do założeń marksistowskich i anarchistycznych. Działała w latach 1882–1886.

24 Odniesienie do procesu 29 członków Socjalno-Rewolucyjnej Partii „Proletariat”. Czterech z nich – Piotr Bardowski, Stanisław Kunicki, Michał Ossowski i Jan Pietrusiński zostało skazanych na śmierć. Wyrok wykonano w styczniu 1886 r.

25 Stefan Aleksander Okrzeja (1886–1905) – robotnik, członek PPS. Jeden z uczestników nieudanego zamachu na oberpolicmajstra Warszawy Karla Nolkena w marcu 1905 r. Powieszony 21 lipca 1905 na stokach Cytadeli w Warszawie.

26 Henryk Baron (1887–1907) – członek Organizacji Bojowej PPS i uczestnik kilku zamachów i akcji. Powieszony 9 maja 1907 r. na stokach Cytadeli.

27 Józef Anastazy Mirecki ps. „Montwiłł” (1879–1908) – działacz socjalistyczny, jeden z liderów Organizacji Bojowej PPS, uczestnik i współorganizator wielu akcji bojowych i zamachów. Stracony na Cytadeli 9 października 1908 r.

obejmuje całość warstw pracujących w najszerszym znaczeniu tego wyrazu, a więc nie tylko włościan, drobnych właścicieli i robotników, ale i najemnych robotników fabrycznych i rękodzielników i przedstawicieli wszelkich zawodów, nie wyłączając tzw. zawodowych inteligentów, którym wyłącznie lub przeważnie praca osobista daje środki do życia”.

— Jan Ludwik Popławski, *Nasz demokratyzm*, w: tegoż, *Pisma polityczne*, t. 1, Warszawa 1910, s. 104–105.

Tekst jednego z najważniejszych ideologów Narodowej Demokracji. Krytykuje przyłączanie się Polaków do ruchów rewolucyjnych, przez co marnuje się ich energię i zapał. Rewolucję traktuje jako twór zewnętrzny.

Zygmunt Balicki na temat rewolucji 1905 r.

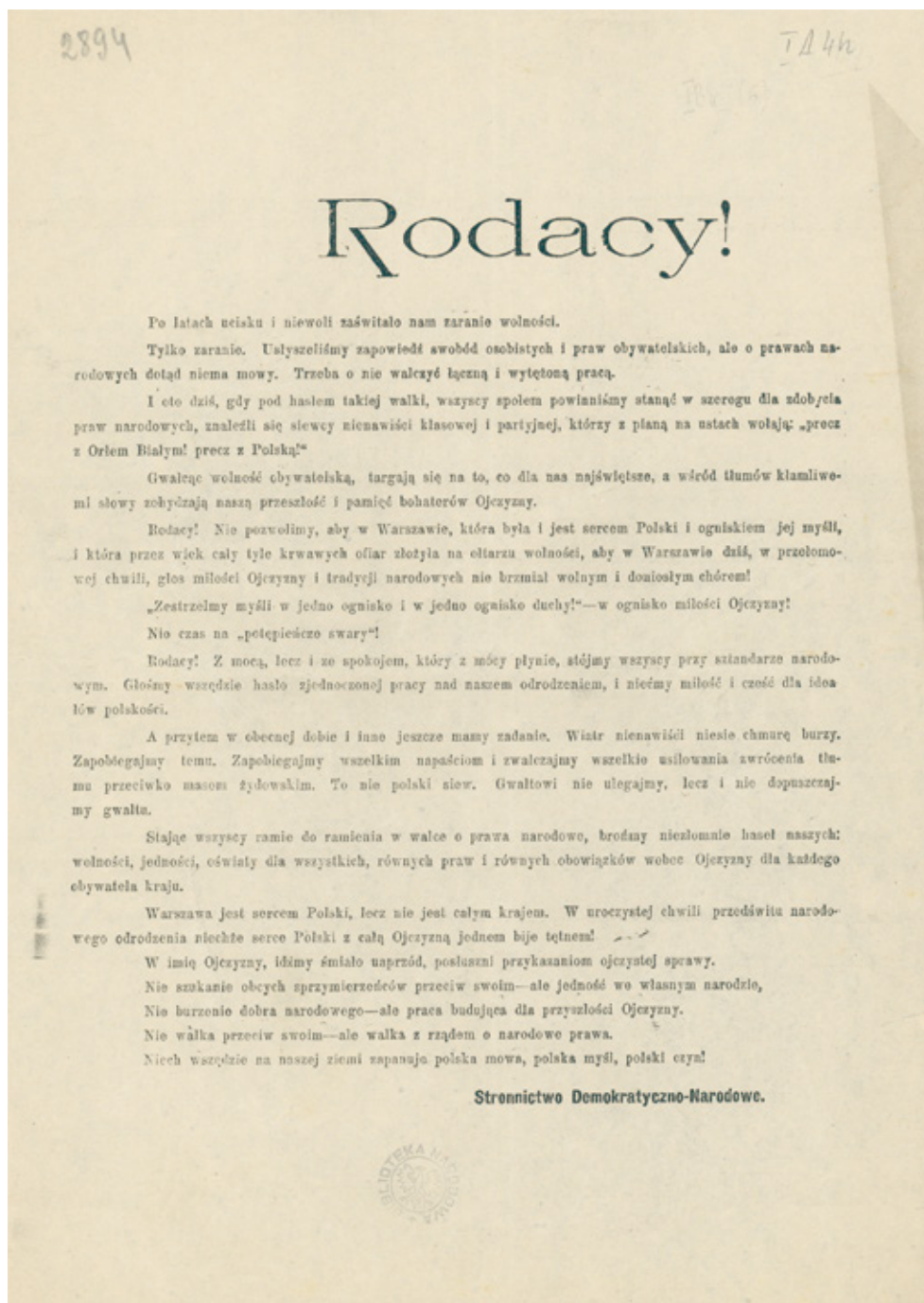
„[...] zapragnęliśmy się mieszać do ich wewnętrznych ruchów rewolucyjnych, w imię altruistycznej walki o wolności innych, jak gdybyśmy u siebie w domu nie potrzebowali wszystkich sił, aby ochronę własnej wolności należycie zabezpieczyć [...]. Prawo do bytu niepodległego przysługuje tylko narodom o silnej indywidualności, umiejącym o ten byt walczyć i zwyciężać” (ilustr. 6).

— Zygmunt Balicki, *Egoizm narodowy wobec etyki*, Lwów-Warszawa 1914, s. 71–72.

Tekst działacza endecckiego zawierający krytykę rewolucji 1905 roku, jako wystąpienia stawiającego za główny cel konflikt międzyklasowy. Zdaniem Miłkowskiego, hasła natury ekonomicznej odwracają uwagę od tego, co najważniejsze, czyli sprawy odzyskania niepodległości.

List otwarty Zygmunta Miłkowskiego

„Wzory agitacyjne i kredyt naukowy socjaliści moskiewscy i polscy czerpali zagranicą, w Niemczech zrazu przeważnie, tłumacząc gorączkowo pisma ulotne, mowy i broszury niemieckie i wprawiając się w dialektykę

6. Ulotka Stronnictwa Demokratyczno-Narodowego z 1905 r., nawołująca do nieuczestniczenia w ulicznych demonstracjach

krasomowczą Lassalów²⁸. Tak ukwalifikowany socjalizm, będący na miejscu swoim, w krajach przemysłowych, przeludnieniem dotkniętych lub zagrożonych, niepodległych, nie nadawał się zgoła Polsce w niewoli. W Rosyi, brutalnością posuwanej do granic najskrajniejszych doktryny, służyć on mógł za podłoże rewolucyjne; w Polsce, szczepiąc nienawiść międzyklasową, wysuwając na plan pierwszy rewindykację praw nie narodowych, lecz kastowych, mącił umysły, tłumiał w sercach młodzieży miłość ojczyzny i odrywał ją od pracy dla niej, zrażał i zniechęcał pracowników, drażliwych na zniewagi osobiste, okraszające metodycznie agitację socjalistyczną: dla sprawy polskiej przeto wymagającej w walce o nią związania braterstwem demokratycznym narodu w pęk jeden liktorski, socjalizm stawał się w pierwocinach swoich bezwzględnie szkodliwym i szkodliwym być nie przestał obecnie.

Moje «obecnie» odnosi się do miesięcy zimowych r. 1905 – do strajków w Polsce.

Strajki te przysły stamtąd, skąd przed laty przyszedł socjalizm. [...]

Dnia 22 stycznia rb. wyszykowaną została demonstracja pokojowa, pod przewodnictwem kapłana prawosławnego, z chorągwiami cerkiewnymi, z obrazami, nie domagająca się konstytucyi, ani niczego podobnego, tylko zanosząca do cara na kolanach błaganie o polepszenie smutnej ludu robotniczego doli.

Znanym jest błaganie tego rezultat. Po pierwszej, do złożonego z mężczyzn, niewiast i dzieci tłumu bezbronnego salwie karabinowej, demonstracja błagalna zmieniła się na strajk postulujący. [...]

Nie można było nic głupszego, ani dla sprawy szkodliwszego, nad wywołanie obecnie strajków w Polsce wymyślić. Nie przyświeca im żaden cel rozumny, żaden wzgląd na pożytek jeżeli nie ogólny, to bodaj klasy robotniczej. [...]

Zastanawiając się nad rozlewem krwi w razie najlepszym daremnym i nad lekkomyślnem panującej przed rozruchami w kraju nędzy spotęgowaniem, nie sposób o sprawcach rozruchów obojętnie, z pobłażaniem, najmniej zaś z jakiegoś uznaniem myśleć. Co nimi powodowało? – Nie co chyba innego, jeno zaślepienie partyjne, podniecane przez polegającą na popisach, metodą agitacyjną. Przypuszczalnie i próżność, wykazująca od lat dwudziestu kilku wyższość socjalizmu nad «patriotnictwem», nie pozostawała, gdy się wieści o strajku w Petersburgu

28 Ferdinand Lassalle (1825-1864) – niemiecki działacz i pisarz socjalistyczny. Założyciel pierwszej w historii partii robotniczej – Powszechnego Niemieckiego Związku Robotniczego.

po świecie rozeszły, wśród podniet bez wpływu.
«Teraz pokażemy, co umiemy!»
Pokazali.”

— Z. Miłkowski, *Do spółobywateli. List otwarty*, Lwów 1905, s. 16–30.

Fragment artykułu autorstwa Józefa Piłsudskiego. Przyszły Naczelnik Państwa wyjaśnia w nim powody swojego zainteresowania ideami socjalistycznymi, a także wyklada przyczyny, dla których właśnie socjalizm daje szansę odzyskania niepodległości.

Józef Piłsudski o socjalizmie

„Nazwałem siebie socjalistą w r. 1884. Mówię – nazwałem, bo nie oznaczało to wcale nabycia niezłomnych i utrwalonych przekonań o słuszności idei socjalistycznej. Byłem wówczas w gimnazjum wileńskim, należałem do kółka «Spójnia», zawiązanego kilka lat przed tym, i razem ze swymi kolegami uległem modzie socjalistycznej, którą nam przywieźli starsi koledzy, studenci uniwersytetu petersburskiego. Otwarcie wyznaję, że była to moda, bo inaczej trudno mi nazwać ówczesną epidemię socjalizmu, która ogarnęła umysły młodzieży rewolucyjnie, czy tylko opozycyjnie usposobionej. Ogarnęła zaś do tego stopnia, że nikt z inteligentniejszych i energiczniejszych mych kolegów nie uniknął w swym rozwoju przejścia przez etap socjalistyczny. Jedni zostali już socjalistami, drudzy przeszli do innych obozów, trzeci wreszcie wyrzekli się wszelkich aspiracji społecznych, lecz każdy z nich przez czas dłuższy lub krótszy był socjalistą (ilustr. 7). [...]»

Na początku r. 1887 zostałem aresztowany w sprawie zamachu na życie Aleksandra III, do której to sprawy ja i brat starszy, wówczas student petersburskiego uniwersytetu, wypadkowo byliśmy zamieszani. Brat poszedł na katorgę, mnie skazano na 5 lat wygnania do Wschodniej Syberii. I tu dopiero, gdy spokojnie mogłem rozmyślać nad wszystkim, com przeszedł, stałem się tym, czym jestem.

Przed wszystkim wyleczyłem się gruntownie z resztek ówczesnego rosyjskiego wpływu i przy bliższym poznaniu jak mnóstwa przedstawicieli ruchu rosyjskiego tak również i literatury oraz publicystyki rosyjskiej przestałem przeceniać znaczenie i siłę rewolucji rosyjskiej. W ten sposób oczyściłem sobie niejako drogę dla wpływów zachodnio-europejskich.

7. Pierwsza strona „Robotnika” z 20 stycznia 1905, pisma wydawanego przez PPS

Następnie w Syberii, gdzie wobec braku kultury, czynniki społeczne występują bez obsłonek w całej swej nagości, przyjrzałem się bliżej maszinerii caratu oraz jego wpływowi na życie ludzkie w samej Rosji i znie-nawidziłem ten potwór azjatycki, pokryty pokostem europejskim, jeszcze bardziej. Wreszcie rozmyślania i książki (tu zniechęcony Spencerem²⁹ przeczytałem jeszcze raz Marksa) ugruntowały mię w socjalizmie. Zrozumiałem wówczas, że nie jest on tylko ideą szlachetnych ludzi, marzących o uszczęśliwieniu ludzkości, lecz staje się realną potrzebą ogromnej masy ludu pracującego z chwilą, gdy kulturalny i społeczny rozwój umożliwia mu zrozumienie zasad tej idei.

A gdym się zastanawiał nad narodem, z którym mię wiązało wszystko, co cieszy i wszystko, co boli, wszystko, co we mnie myśli i wszystko, co czuje, przychodziłem do przekonania, że moje dziecinne marzenia i rojenia zespalają się z moim młodzieńczym światopoglądem. Socjalista w Polsce dążyć musi do niepodległości kraju, a niepodległość jest znamiennym warunkiem zwycięstwa socjalizmu w Polsce”.

— Józef Piłsudski, *Jak stałem się socjalistą?* [w:] Tegoż, *Pisma zbiorowe. Wydanie prac dotychczas drukiem ogłoszonych*, t. 2, 1937, s. 45-53.

Artykuł Józefa Piłsudskiego z 1906 r., w którym autor zachęca wszystkie warstwy społeczeństwa polskiego do walki przeciwko caratowi. Podkreśla, że w historii wielokrotnie bywało tak, że ruchy i wystąpienia skazywane na niepowodzenie, ostatecznie osiągały sukces.

Piłsudski o potrzebie walki zbrojnej

„Nasze klasy posiadające, zrażone wspomnieniami 1831 i 1863 r., zmęczone wypadkami ostatnich dziewięciu miesięcy, uważają wszelką myśl o walce zbrojnej za szaleństwo, a wszelkie dążenie w tym kierunku jako zasługujące na potępienie bezwzględne. Lecz rzućmy okiem na dzieje: nie było prądu politycznego, nie było hasła, które początkowo nie byłoby potępiane; a zawsze najsilniej potępiano kierunki później zwycięskie. Ile gromów spadło na ideologów Rewolucji Francuskiej, jak silnie potępiano początkowo hasło zjednoczenia Włoch. [...]”

²⁹ Herbert Spencer (1820-1903) – angielski filozof i socjolog, był jednym z twórców koncepcji ewolucjonizmu w naukach społecznych oraz autorem filozoficznej teorii ewolucji.

To samo będzie z hasłem powstania zbrojnego. Dziś uważane jest za utopię; po pewnym czasie ludzie się z myślą o nim oswoją, jak oswoili się z tylu innymi prądami. [...]

Jawne lub maskowane niezadowolenie, z jakim dążenie do zbrojnej walki spotyka się wśród naszych klas posiadających, wśród inteligencji zawodowej, a nawet częściowo wśród obozu socjalistycznego, dowodzi tylko, że obecnie ludzie nie czują się na siłach do walki i – przede wszystkim – że nie zdają sobie sprawy z ogólnego biegu wypadków, z własnej roli, jaką w tych wypadkach dziś odgrywają, że nie widzą i nie odczuwają zawiązków przyszłości, tkwiących w teraźniejszości. W ustroju państwowym Rosji, w siłach społeczeństwa polskiego, i wypadkach rozgrywających się dziś przed naszymi oczami tkwi szereg pierwiastków, które w dalszym rozwoju muszą doprowadzić do walki zbrojnej. Żadne zdrowe społeczeństwo nie będzie, bez zdobycia się na opór czynny, znoś gospodarki bandytów, podtrzymywanych przez władze, i władz, podtrzymywanych przez bandytów (**ilustr. 8**) i jeśli takim społeczeństwem jesteśmy – podobnych gospodarzy musimy się pozbyć.”

— Józef Piłsudski, *Polityka walki czynnej*, w: Tegoż, *Pisma zbiorowe. Wydanie prac dotychczas drukiem ogłoszonych*, t. 2, 1937, s. 265-266.

8. Rysunek przedstawiający akcję Organizacji Bojowej PPS pod Rogowem w 1906 r.

Koncepcje programowe Stronnictwa Demokratyczno-Narodowego. Główny nacisk kładzie się w nich na podejmowanie walki w celu budowy i obrony niezależności polskiego społeczeństwa, jak również na edukację, etos pracy i kształtowanie umiejętności obrony własnych interesów.

Fragmety programu endecji z 1903 r.

„II. CELE

A) w polityce zewnętrznej:

§ 4. Głównym celem politycznym, wynikającym z położenia naszego narodu, jest osiągnięcie niepodległości i stworzenie samoistnego państwa polskiego; dzisiejszy stan i położenie naszego narodu nie przedstawia warunków zbrojnej lub dyplomatycznej akcji na rzecz niepodległości, ani nawet bezpośredniego takiej akcji przygotowania. Wobec tego:

§ 5. Stronnictwo demokratyczno-narodowe bierze za punkt wyjścia swej działalności istniejące stosunki i układ prawno-państwowy i stawia sobie za cel: zdobycie w każdym z trzech zaborów stanowiska zapewniającego żywiołowi polskiemu możliwie najwyższą samodzielność narodową odpowiadającą jego przyrodzonej i historycznej odrębności, jak najszerszy rozwój sił narodowych i wszechstronny postęp ekonomiczny, cywilizacyjny i polityczny, a tem samem zbliżającego go do osiągnięcia w przyszłości niepodległego bytu.

§ 6. 1) Ze względu na znaczenie dla przyszłości narodu sprawy postępu mas ludowych, stronnictwo dąży do zdobycia dla nich w każdym z trzech państw, możliwie najlepszych warunków prawno-politycznych i ekonomicznych przez wszechstronną demokratyzację ustroju państwowego, przy uwzględnieniu naszej narodowej odrębności, w szczególności zaś przez zdobycze w zakresie ustawodawstwa pracy, reform podatkowych, polityki ekonomicznej itd., o ile w poszczególnych wypadkach właściwe reformy nie są wyraźnie sprzeczne z interesami naszej narodowej całości.

B) w polityce wewnętrznej:

§ 7. 2) Pragnąc uniezależnić jak najbardziej rozwój naszego narodu od wpływów państw, do których poszczególne odłamy jego należą, uzdolnić go do twórczego życia we własnym państwie, wreszcie rozwinąć w pracy

zbiorowej jednolitej indywidualności na całym obszarze Polski – stronnictwo demokratyczno-narodowe stawia sobie za cel osiągnięcie możliwie najwyższego stopnia niepodległości wewnętrznej przez organizację samoistnej pracy narodowej na wszelkich polach i zaspakajanie wszelkich narodowych i społecznych potrzeb niezależnie od obcych rządów.

§ 8. 3) w pracy wewnętrznej społeczeństwa, stronnictwo, mając na względzie wszechstronny postęp kulturalny, ekonomiczny i polityczny całego społeczeństwa, we wszystkich jego warstwach, na pierwszym jego miejscu stawia podźwignięcie wszechstronne mas ludowych przez organizację i prowadzenie dzieła oświaty, przez zapoznanie ich z istotą życia społecznego i jego interesami, przez wyrabianie w nich zdolności do zbiorowej pracy ekonomicznej i kulturalnej oraz umiejętnej obrony własnych interesów, wreszcie przez zaprawianie ich w działalności politycznej, w walce o prawa narodowe i o prawa ludu w szczególności [...].

— *Program stronnictwa Demokratyczno-Narodowego z roku 1903* (październikowy), Warszawa [1903], s. 5–8.

9. Komitet Narodowy Polski w Paryżu w 1918 r., w środku jeden z przywódców, Roman Dmowski.

O AUTORZE

Piotr Abryszeński (ur. 1987) – historyk, politolog, absolwent Uniwersytetu Gdańskiego. Pracownik Europejskiego Centrum Solidarności, członek redakcji portalu Histmag.org. Autor kilkunastu artykułów naukowych i popularnonaukowych, współautor książki „Marzec 1968 na Politechnice Gdańskiej w dokumentach” (2018).

BIBLIOGRAFIA

A. Chwalba, *Historia Polski 1795–1918*, Kraków 2005

A. Chwalba, *Wielka Wojna Polaków*, Warszawa 2018

W. Potkański, *Odrodzenie czynu niepodległościowego przez PPS w okresie rewolucji 1905 roku*, Warszawa 2008

W. Suleja, *Józef Piłsudski*, Wrocław 2004

J. Tomaszewicz, *Po dwakroć niepokorni. Szkice z dziejów polskiej lewicy patriotycznej*, Łódź 2014

B. Urbankowski, *Józef Piłsudski. Marzyciel i strateg*, t.1, Warszawa 1997

10. Zniszczenia na ul. Miodowej w Warszawie po wybuchu bomby, rzuconej przez jednego z bojowców PPS w 1905 r.

Spis treści

3	WSTĘP
	—
9	DEBATY
	—
9	Ta izba uważa, że PPS wniósł największe zasługi w odzyskaniu przez Polskę niepodległości
	Argumenty za
	Argumenty przeciw
	—
11	Ta izba uważa, że wydarzenia z lat 1905–1907 były raczej powstaniem niż rewolucją
	Argumenty za
	Argumenty przeciw
	—
14	WYBÓR ŹRÓDEŁ
	—
26	O AUTORZE
	—
26	BIBLIOGRAFIA

© Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku

ŁAMANIE I OPRACOWANIE GRAFICZNE

Type2

KONSULTACJA HISTORYCZNA

dr Jan Stanisław Ciechanowski

REDAKCJA I KOREKTA

Małgorzata Sucharska

ISBN 978-83-63872-21-2

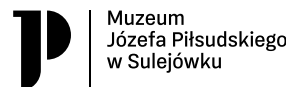
WYDAWCA

Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku

Oleandrów 5, 05-070 Sulejówek

Tel. 22 842 04 25

muzeum@muzeumpilsudski.pl

PARTNER

Fundacja Polska Debatuje

Sfinansowano ze środków MKiDN w ramach

Programu Wieloletniego NIEPODLEGŁA na lata 2017–2022

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego

Publikacja dostępna również w wersji online na stronie
www.muzeumpilsudski.pl

Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku z Fundacją Polska Debatuje jako partnerem, zainicjowali działanie Klubów Debat Historycznych. Ich celem jest kształtowanie umiejętności prowadzenia debat, w których tworzeniu logicznej argumentacji i jej wymianie, towarzyszy otwartość na racje drugiej strony oraz szacunek dla dyskutanta. Opracowane przez specjalistów zeszyty do debat historycznych, stanowią – obok podręcznika – znakomite wsparcie w przygotowaniach do debatanckich spotkań i turniejów. W każdym znajdują się propozycje dwu debat z rozpisaną argumentacją, wprowadzenie do tematu sygnalizowanego tytułem zeszytu oraz materiały źródłowe. W tym roku dotyczą one kwestii dróg prowadzących do odrodzenia Rzeczypospolitej w 1918 r.

—
Klęska powstania styczniowego i represje, jakie nastąpiły po nim, na długo przytłumiły myśl o zbrojnym oporze. Zaczęto poszukiwać nowych dróg aktywności, sposobów organizacji. Postawy ugodowe wobec zaborców, propagowane przez konserwatystów, były jednym z rozwiązań, krzewienie idei pozytywizmu – innym.

Z czasem do głosu doszło bardziej radykalne pokolenie, które śmieiej krytykowało istniejące stosunki społeczne. Poparcia szukano wśród robotników i chłopów, często działając na niwie konspiracyjnej. Z kolei ruch narodowy odrzucał koncepcję walki klas. Jego przywódcy proponowali drogę, która sytuowała się między wizją walki spiskowej a pozytywizmem. Rewolucja 1905 roku stała się ważnym sprawdzianem dla ukształtowanych już polskich ruchów społecznych, również w kontekście walki o niepodległość.

—Piotr Abryszeński

